

Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi

2024, 7(4): 317-325.

DOI: [10.26677/TR1010.2024.1394](https://doi.org/10.26677/TR1010.2024.1394)

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

KAVRAMSAL MAKALE

Hamzanâme'nin 51. Cildinde Masal ve Fantastik Roman Unsurları

Nuray KILIÇ, Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Arel Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, e-posta: nuray_kilic@hotmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-3130-9636>

Öz

9. yüzyılda sözlü gelenek ürünü olarak ortaya çıkmış ve 14. yüzyılda yazıya geçirilmiş Hamzanameler, Hz. Hamza'nın kahramanlıklarını anlatan; kahramanları, mekanları, zaman ve olaylarıyla dikkat çekici anlatıma sahip hikayelerdir. Akıcı üslubu, etkileyici olayları, sıra dışı kişilerle ortaya çıktığı dönemden itibaren dinleyicinin ilgisini çekmiş ve uzun süre Araplar, İranlılar ve Türkler arasında toplumun ilgi duyduğu eserler olmuştur. Tespit edilen 72 ciltten 51. cildi üzerinde yapılan çalışmada Hamzaname'nin farklı türlerle benzer özellikler gösterdiği ifade edilebilir. Benzer özellikler gösterdiği edebi türler arasında geleneksel bir tür olan masal ve modern bir tür olan fantastik roman ön plana çıkmaktadır. Olağanüstü kahramanlar etrafında, ilginç mekanlarda, farklı zaman dilimleri kullanılarak gerçekleşen olaylar, Hamzanameler ile masal ve fantastik roman türleri arasında benzerlikler ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hamzaname, Masal, Fantastik Roman.

Makale Gönderme Tarihi: 09.01.2024

Makale Kabul Tarihi: 01.04.2024

Önerilen Atıf:

Kılıç, N. (2024). Hamzanâme'nin 51. Cildinde Masal ve Fantastik Roman Unsurları, *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(4): 317-325.

**Journal of Social, Humanities and
Administrative Sciences**

2024, 7(4): 317-325. DOI:[10.26677/TR1010.2024.1394](https://doi.org/10.26677/TR1010.2024.1394)

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

CONCEPTUAL PAPER

In Volume 51 of Hamzanâme Fairy Tale and Fantasy Novel Elements

Nuray KILIÇ, MSc. Student, İstanbul Arel University, Institute of Graduate Programs, İstanbul,
e-mail: nuray_kilic@hotmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-3130-9636>

Abstract

In the 9th century, the Hamzanames emerged as a product of oral tradition and were transcribed into writing in the 14th century. These narratives depict the heroic exploits of Hazrat Hamza, featuring notable stories with captivating elements such as characters, settings, time, and events. The Hamzanames, with their fluent style, impactful events, and extraordinary characters, have attracted the audience's attention since their inception, becoming works of interest within Arab, Iranian, and Turkish societies for an extended period. In the study focused on the 51st volume out of the identified 72 volumes, it can be expressed that the Hamzaname exhibits similar characteristics with different genres. Prominent among the literary genres it shares common features with are the traditional genre of fairy tale and the modern genre of the fantastic novel. Extraordinary characters, events unfolding in intriguing settings, and the use of different time frames in Hamzaname reveal similarities between these narratives and the genres of fairy tale and the fantastic novel.

Keywords: Hamzaname, Fairy Tale, Fantastic Novel.

Received: 09.01.2024

Accepted: 01.04.2024

Suggested Citation:

Kılıç, N. (2024). In Volume 51 of Hamzanâme Fairy Tale and Fantasy Novel Elements, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 7(4): 317-325.

GİRİŞ

Türkler, tarih boyunca güçlü bir ifade geleneğine sahip olmuş; bir konu, olay veya şahısla ilgili ya da bir duygu, düşünce veya istekle ilgili çok etkileyici ifade tarzları geliştirmiştir. İfade tarzları içerisinde estetik unsurları ön planda olan tür, edebiyattır. Edebiyatı, sözlü edebiyat ve yazılı edebiyat olarak iki başlıkta ifade etmek mümkündür. Bu durum diğer toplumların edebiyatı için de geçerlidir. Nesilden nesile aktarılarak gelişen sözlü edebiyatta ön plana çıkan unsurlar; masallar, efsaneler, halk hikayeleri, mitler, destanlar, fıkralar, deyimler, atasözleri ve şiiirlerdir.

Türklerde, milattan önce 4000'li yıllarda başladığı kabul edilen ve yazının kullanılmaya başlandığı 6. yüzyıldan sonra da devam eden sözlü edebiyatta, bu türler çokça kullanılmış ve bu türlerde birçok eser verilmiştir. Hamzanâme de sözlü Türk edebiyatının önemli eserlerinden biridir.

Hız. Hamza'nın kahramanlıklarını ihtiva eden Hamzanâme, 9. yüzyıldan itibaren anlatılmaya başlanmış, On dördüncü asırda Hamzavî tarafından yazıya geçirilmiştir. V. M. Kocatürk, Büyük Türk Edebiyatı Tarihi isimli kitabında Aşık Çelebi, Evliya Çelebi ve Katip Çelebi'ye dayanarak Hamzavî'yi Hamzanâme'nin ilk müellifi kabul eder. (Aksoy, 2015)

Fuat Köprülü, Meddahlar makalesinde Hamzanâme'nin ilk yazılışıyla ilgili Evliya Çelebi'den naklen şu bilgiyi verir: "...Bâdehü Hamza-nâme'yi tanzim ettiler. Hicretin iki yüz altmış bir senesinde, 874 Ebu'l-Me'âlî bu te'lîfe âb-ü tâb verip altmış cilt etti. Meddahân-ı Rûm, bu altmış cildi fihrist ittihâz ederek üç yüz altmış cild Hamza-nâme yapmışlardır." (Köprülü, 1986: 381-Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi, C.I, s. 525'ten naklen) Bu ifade, Kocatürk'ün Anadolu'da Hamzanâme'nin ilk defa 9. yüzyıldan itibaren söylenip yazıldığı ifadesine uygundur. (Aksoy, 2015) Bu bilgilerden ve benzer diğer bilgilerden hareketle Hamzanâme'lerin Araplar, Farisiler ve Türkler arasında yaygın olduğunu, halkın öğrenmek, eğlenmek ve manevi yönünü güçlendirmek için bu eserleri dinlediğini ifade edebiliriz. İnsanları etkilemek, onların duygularını coşturmak ve ahlaki-manevi bazı değerleri insanlara kazandırmak için anlatılan Hamzanâme'lerde hikâye-destan-masal tarzı kullanılmış, dikkatleri çekmek için olağanüstülükler yer verilmiştir.

Hamzanâme'nin günümüz Türkçesine çevrilen 51. cildinde de hikâye-destan-masal unsurları çokça kullanılmış, anlatımı çekici kılmak ve dinleyenleri etkilemek için olağanüstü olaylara ve kahramanlara yer vermiştir. Bu tarzın masal ve fantastik roman türleriyle benzerlikler gösterdiğini ifade etmek mümkündür. Hamzanâme'nin 51. cildinde yer alan anlatım unsurlarını masal ve fantastik roman unsurlarıyla karşılaştırarak 9. yüzyılda anlatılmaya başlanmış bir edebi türün, geleneksel bir anlatım türü olan masal ile modern bir anlatım türü olan fantastik roman arasındaki benzerliklerini ifade etmeye çalışacağız.

Masal ve Unsurları

Çok eski dönemlerden beri hemen hemen her dönemde, her millette ve her toplumda, eğlenceli zaman geçirmek, çocukları eğitmek, insanlara nasihatte bulunmak, toplumsal hafızayı canlı tutmak, insanlar arasında ortak geçmiş oluşturarak birlikteliklerini güçlendirmek, geçmiş bugüne ve geleceğe taşımak için anlatılan, ilginç mekanlarda, olağanüstü kahramanların etrafında yaşanan olağan dışı olayların yer aldığı, sözlü edebiyat ürünlerinden biri olan masalla ilgili, bu alanda çalışma yapan kişilerce birbirinden farklı tanımlamalar yapılmıştır. Birbirinden farklı tanımların yapılması, türü tanımlamayı zorlaştırır da türün her dönemde geçerliliğini koruyan bir özelliktir. Masal alanında çalışma yapan ve bu konuda yetkin olan P. N. Boratav, 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı (1999) adlı eserinde masalı, "Nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüyük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçeğe ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı." olarak tanımlar (Oğuz, 2008). Masalların

derlenmesinde, yazıya geçirilmesinde ve türü hakkında teknik bilgilerin ortaya konmasında çalışma yapan, bu konuda birçok araştırması olan S. Sakaoğlu, Gümüşhane Bayburt Masalları (2002) isimli kitabında masalı, “Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyenleri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür” (Oğuz, 2008) tanımıyla anlatmıştır. Bu olanda otorite kabul edilen iki ismin tanımları dikkate alındığında masal türünde; kahramanların ve olayların olağan dışı olması ve mekânın ilgi çekici olması ön plana çıkmaktadır.

Arapça ‘mesel’ kelimesinden dilimize masal olarak geçmiş bu tür için Türkler arasında ‘ertegü, ertek, erteki, çöçak’ ifadeleri kullanılmıştır (Arıcı, 2004). Masalların ortaya çıkışı ile ilgili farklı görüşler olmakla birlikte bu görüşlerin etkili olanı, 1856 yılında Çocuk ve Ev Masalları adlı kitabı yazan Alman Wilhelm Grimm’e aittir. Almanca kitabının öz sözünde masalların kaynağını, Hint dil dairesine giren masallar ve Avrupa dil dairesine giren masallar, (Arıcı, 2004) şeklinde ifade etmiştir. Masalların kaynağı ile ilgili diğer bir görüş Fransız Gedeon Huet’e aittir. Türk uzmanları tarafından da öncelenen bu görüşe göre masalların kaynağı hakkında sınıflandırma ‘mitolojik görüş, Hindolojik görüş ve antropolojik görüş’ (Arıcı, 2004) şeklindedir.

Edebiyatçı, tarihçi, toplum bilimci ve eğitimciler gibi birçok alanda uzmanların farklı amaçlarla araştırdığı, incelediği ve istifade ettiği masalların ortaya çıkışı ve gelişimi hakkında farklı farklı bilgiler ve yorumlar bulunmaktadır. Yaklaşık 200 yıldır birçok uzmanın incelediği masallar; toplumların tarihi, kültürü, coğrafyası, inançları, günlük hayatları hakkında bilgi vermekte, geçmişle ilgili veriler elde edilmesine imkân sağlamaktadır.

Genel olarak hayvan masalları, asıl masallar, fıkralar şeklinde sınıflandırılan ve dinleyicisinin-okuyucusunun dikkatini çekmek, onlarda etki bırakmak, onların dikkatini uzun süre canlı tutmak için olaylara ve kahramanlarına olağanüstü haller kazandırılan masalları, diğer edebi türlerden farklı kılan ve masalın ön plana çıkmasını sağlayan unsurları şu şekilde ifade edebiliriz. Çoğunlukla toplumun var ettiği olağan dışı kişilerin yaşadığı olağanüstü olayları anlatan sanatsal türdür. Masallar; olaya dayalı, sanatsal metinler olup tekerlemeler ile başlarlar. Zaman ve yer belirsizdir masalda. Olaylar, hayalî mekânlarda ve belirsiz geçmiş zamanda geçer. Kahramanlar genellikle devler, periler, cinler, padişahlar, prensler vb. kişilerdir. Masallar iyi ile kötünün mücadelesini anlatır; masalda iyiler ödüllendirilir, kötüler cezalandırılır. Masallarda yalın, duru bir dil ve anlatım söz konusudur. Masalların başında, ortasında ve sonunda kalıp sözlere yer verilir. Masallarda iyilik, güzellik, doğruluk, yardımseverlik gibi evrensel değerler yer alır; dinî ve millî öğelere yer verilmez. Masalların söyleyeni belli değildir. Halk arasında dilden dile söylenerek gelecek kuşaklara aktarılan masallar, sonradan yazıya geçirilmiştir (Asutay, 2013).

Fantastik Roman ve Unsurları

Tarihin her döneminde ve her toplumda insanlar; duygularını, düşüncelerini, hayallerini, gelecek beklentilerini ifade etmek için pek çok yöntem ve araç kullanmıştır. Bu yöntem ve araçlar insan ve toplumlar üzerindeki etkisine var olmaya devam etmişlerdir. İnsana, mekâna ve doğaya ait birçok şey, zaman içerisinde nasıl değişti ise insanın duygularını, düşüncelerini, hayallerini, beklentilerini yani kendini ifade etme yöntem ve araçları da değişime uğramıştır. İfade yöntemleri arasında geçmişte çok önemli yer tutan masallar, efsaneler, halk hikayeleri, mitler, destanlar, fıkralar, deyimler, atasözleri, şiirler, tiyatrolar, öyküler, denemeler, makaleler, biyografiler ve romanlar zamanla bu değişime uygun olarak içerik ve şekil bakımından kendini güncellemiştir. İfade türlerindeki değişim, içerik ve şekil bakımından olduğu gibi yeni türlerin ortaya çıkması şeklinde de olmuştur. Fantastik roman türü de ifade türlerinde meydana gelen değişimler sonucunda ortaya çıkmış ve zamanla gelişmiş bir edebi türdür.

Çeşitli yönleriyle hikâyeye, destana, efsaneye, masala benzeyen roman, zamanla tüm dünyada yazılan-okunan bağımsız bir edebi tür olmayı başarmıştır. Roman, bir edebi tür olmayı başardığı gibi kendi içerisinde; tarihi, sosyal, natüralist, realist, romantik, tahlil, psikolojik, bilimkurgu, macera, postmodern, polisiye gibi farklı kategorilere de ayrılmıştır. Fantastik roman da roman türlerinden biri olarak son dönemlerde ön plana çıkmış, çok geniş okuyucu kitlesine ulaşmış bir türdür. Fantastik roman, edebiyatın önemli türlerinden biri olan ve modern zamanda tüm dünyada büyük bir okuyucu kitlesine sahip olan romanın bir çeşididir. Edebi bir tür olarak 18. yüzyıldan itibaren Fransa'da gelişen fantastik kavramının anlamı "gerçekte var olmayan, hayali"dir. Fantastik kelimesinin TDK Türkçe Sözlükte anlamı ise "sihirli, büyülü, inanılmaz, olağanüstü öğelerin oluşturduğu şey"dir. Fantastik kavramı ile ilişkili ve fantastik kavramının yerine kullanılan 'olağanüstü' kelimesinin sözlük anlamı ise TDK Türkçe Sözlükte, "alışılmıştan, benzerlerinden farklı olan, fevkalade, olağanın, alışılmışın dışında"dır. Yüzüklerin Efendisi ve Harry Potter serileriyle tüm dünyada popüler olan fantastik roman, 2000'li yıllardan sonra dünya çapında okuyucu kitlesine sahip olmuş, birçok yazarın bu türde eser yazmasına neden olmuştur. İnsanlara gerçek dünyanın dışında bir dünya sunan ve insanları o gerçek dışı dünyada heyecanlandırabilen, mutlu edebilen ve dünya çapında bir üne kavuşan fantastik romanı, iki türe ayırmak mümkündür;

1. Birinci Tür Fantastik Romanlar: Okuyucuya gerçek olanın, bilinenin dışında coğrafyalar, ırklar, hayatlar vb. sunmayı amaçlayan romanlar.

2. İkinci Tür Fantastik Romanlar: Romanın genelinde gerçek dünyanın içinde gerçeküstü unsurlara yer vererek okuyucuyu şaşırtmayı, tedirgin etmeyi, tereddütte bırakmayı, kararsız kılmayı, kafasını karıştırmayı hatta eğlendirmeyi amaçlayan romanlar (Özlük, 2010).

Fantastik romanı, roman türü özellikleri açısından ele aldığımızda; mekân, zaman, olay ve kahramanlar hakkında şunları ifade edebiliriz. Fantastik romanda mekanlar açık mekanlar, kapalı mekanlar ve kamusal mekanlar şeklinde üçe ayrılır. Açık mekanlar; dünyalar, diyarlar, ülkeler, şehirler, köyler ve adalar şeklindedir. Kapalı mekanlar; evler, kulübeler, saraylar, şatolar, çadırlar, tüneller ve mağaralar şeklindedir. Kamusal mekanlar ise kaleler, tapınaklar, zindanlar, kuleler, federasyon binaları, hanlar ve ternalardır. Fantastik romanda zaman, iç içe geçmiş her an değişebilir şekilde kullanılmıştır. Kronolojik ve gerçek zaman kullanımlarının yanında farklı boyutlarda hızlı veya yavaş akan zaman dilimleri de kullanılmıştır. Bazen geçmiş, şu an ve gelecek zamanın iç içe kullanıldığı durumların yanında olayın tamamının farklı bir boyutta farklı bir zaman diliminde yaşandığı da olmuştur. Mekân ve zamanda görülen farklılık ve çeşitlilik fantastik romandaki olay örgüsünde de karşımıza çıkmaktadır. Büyülü olaylar, astral seyahatler, iksir unsuru etrafında cereyan eden olaylar, madalyon unsuru etrafında cereyan eden olaylar, rüyada cereyan eden olaylar şeklinde olağanüstü haller taşıyan olaylar gerçekleşmektedir. Mekân, zaman ve olayların farklı olduğu fantastik roman türünde kahramanlar da sıradan değildir. Büyücüler, cinler, devler, tanrılar, yarı tanrı insanlar, konuşan hayvanlar, ölümsüz insanlar gibi olağanüstü özelliklere sahip kahramanlar fantastik roman türünün vazgeçilmez unsurlarıdır.

Masal ve fantastik roman, edebi türler arasında, insanların duygu ve hayallerine hitap eden önemli türlerden ikisidir. Geçmişte masal, bugün ise fantastik roman ve masal, çocuk, genç, yetişkin; kadın ve erkek her yaşta ve herkese hitap eden, geniş bir okuyucu kitlesi olan iki türdür. Bu iki tür, dünya çapında geniş okuyucu kitlesine sahip olmakla birlikte okullarda-evde eğitim aracı, sanat dünyasında sinema ve tiyatroya ilham kaynağı olarak da kullanılmaktadır. Günümüzde modern edebiyatın ve sanatın birçok özelliğini taşıyan masal ve fantastik roman türlerinin unsurları, geçmişte yazılı ve sözlü edebi türlerde de bulunmaktaydı. 9. yüzyılda, sözlü edebiyat ürünü olarak ortaya çıkmış olan ve 14. yüzyılda yazıya geçirilen Hamzanâmeler de bu iki türün unsurlarını barındıran bir edebi türdür.

Hamzanâme'nin 51. Cildi

Hamzanâmeler, 14. yüzyılın destanlardan halk hikâyelerine geçişinin ilk örneklerindedir. Aynı zamanda, Eski Anadolu Türkçesinin dil bilgisi ve imla özelliklerini yansıtan önemli bir halk hikâyesidir. Hamzavî'nin bu eseri üzerine yapılan araştırmalara odaklanan Yelten, "Hamzanâme'nin Yeni Ciltleri ve Okunma Mekânları" başlıklı makalesinde henüz bulunmayan 40. ve 42. ciltleri dahil olmak üzere Türkiye'deki kütüphanelerde toplam 72 yazma nüsha olduğunu belirtmektedir (Yelten, 2013).

H. Hamza'nın karakteri etrafında şekillenen hikâyelerinin anlatılmaya başlanması, dokuzuncu asırdan itibaren çoğalmaya başlamış ve XIV. yüzyılda yazıya geçirilmiştir (Kocatürk, 1970).

Dokuzuncu asırdan itibaren yaklaşık beş asır dilden dile anlatılarak nesilden nesile aktarılan, Arap, Farsi ve Türkler arasında çokça sevilen sözlü edebiyat ürünü olan bu eser, yazılı eserlerin etkili olmaya başladığı on dördüncü asırda yazıya aktarılmaya başlanmıştır. Ahmedî'nin kardeşi Hamzavî'nin, Hz. Peygamber'in amcası Hz. Hamza'nın kişiliği etrafında oluşturduğu ve onun kahramanlıklarını anlattığı Hamzanâme, bu asrın dinî-destânî mahiyetteki mensur eserlerindedir (Kartal, 2011). Cümlede belirtildiği gibi, Peygamber efendimizin süt kardeşi ve amcası olan olan, Müslüman olanlar arasında da ilkler arasında bulunan Hz. Hamza'nın hayatı ve kahramanlıklarını konu alan "Hamzanâme" adlı destânî hikâyeler, Arap kaynaklıdır ve sonrasında Farisilerin anlatımı aracılığıyla Türk edebiyatına geçmiştir. Hz. Hamza'nın maceralarını anlatan bu eser, Araplar arasında Sîretü Hamza, Esmârü'l-Hamza; İranlılar'da Kıssa-i Emîr Hamza, Kitâb-ı Rümûz-ı Hamza, Dâstân-ı Emîr Hamza; Türkler arasında ise Hamzanâme olarak bilinmektedir (Yelten, 2013).

Eserin yazıya aktarılmasından evvel, Türk toplumları arasında değer görmesi, dilden dile anlatılan, sevilen, hürmet gösterilen bir eser olması; anlatılan olaylarda geçen baş karakterin Türk milletine ait bir karakter olmamasına rağmen, Anadolu insanının İslam'ın sevgi ve hoşgörü anlayışına büyük saygı beslemesi, hikâyelerin özünde yiğitlik, mertlik ve cihat anlayışının öne çıkması, Türklerin bu eserde kendi benliğini bulması, zamanla yazılı bir metin haline gelmesini ve yaygınlaşmasını sağlamıştır (Albayrak, 1997).

Hamzanâmeler, Bektaşîler ve Yeniçeriler arasında; kahvehanelerde, resmî kurumlarda, evlerde, hastanelerde, dükkânlarda kıraat olundu ifadesiyle bu mekânlarda Hamza-nâmelerin okunduğu bilinmektedir (Yelten, 2013).

Hamzanâme'nin (51. Cilt) Nüsha Tanıtımı

Eserin bir örneği İ. Ü. Edebiyat Fakültesi, Nadir Eserler Kütüphanesinde yer almaktadır. Bu çalışmada, 51. cildin 96 varaktan oluşan nüshasını ele aldık. Metin, harekesiz olarak yazılmıştır. Metnin başlangıç bölümünde kaçınıcı cilt olduğu belirtilmektedir ve sonrasında "Râviyân-ı aḥbar ve nâkilân-ı aşâr ve muḥaddişân-ı rüzgâr" sözleriyle devam etmektedir. Hikâyede genel anlamda sade ve anlaşılır bir dil kullanılmasına rağmen, bazı varaklarda ağır ve süslü bir dilin kullanıldığı da gözlemlenmektedir. 96 varaktan oluşan eserin sayfa satır sayıları 17'dir.

Hamzanâme'nin (51. cilt), genellikle olağanüstü yerler ve karakterleri içeren bir yapısı vardır. Hikâye, eserin başkarakteri Hamza'nın yaşadığı olaylar etrafında şekillenmiştir. Bu sebeple, eser Hamzanâme olarak adlandırılmış ve yazarı da Hamzavî olarak bilinmelidir. Eserin çok geniş bir alana yayılmış olması ve birbirinden farklı toplumların anlatımlarında yer alması, eserin içerik olarak çok zengin olduğunu kanıtlar. Müellifin çoğunlukla sade ve anlaşılır bir anlatımı tercih etmesi ve genel olarak Anadolu ağızlarına yer vermesi, eğitilmiş kişilere hitap etme endişesinin

aksine halkın geniş kitlelerinin anlayabileceği bir dilde yazıldığını gösterir. Bu durum, eserin geniş kitlelere ulaşmasına katkıda bulunmuştur.

Hamzanâme'nin 51. Cildinde Masal ve Fantastik Roman Unsurları

9. yüzyılda sözlü gelenek ürünü olarak ortaya çıkmış ve 14. yüzyılda yazıya geçirilmiş Hamzanameler, kahramanlar, mekanlar, olaylar ve zaman açısından olağanüstü özellikler taşıyan ve bazı yönleriyle masal ve fantastik romanlara benzeyen bir eserdir. Tespit edilen 72 ciltte de benzer özellikler taşıyan Hamzaname'nin 51. cildi, masal ve fantastik romanlarla karşılaştırıldığında bazı yönlerinin ortak olduğunu ifade etmek mümkündür.

Hamzaname'nin 51. cildinde; insan, hayvan, bitki vb. varlıklardan oluşan kahramanlar; cinler, periler, devler, ifritler, konuşan hayvanlar, büyük, güçlü, ölmeyen, tanrısal insanlar, hızlı hareket edebilen, yok olabilen varlıklar şeklinde yer alıyor.

[16b/1-3] ...hedâyâ ve peşkeşleri bālâ-ğadd dıvler Öifritler getirüp (2) cümlesinüñ öñinde äyñne-ten Öifrit Sâhib-ğırân tarafına (3) çekildiler.

[37a/14-15] ...Âhir şeytân azdırup (15) kâfir idüp Tengriliğ daÖvâsın hâşâ sümme hâşâ eyledi.

[37b/9] Toğsan iki eriş ğad çekerdi Liğâ

[38a/5-6] Ol bâğun bir cānibinden bir ejderhā mekān tutmuş idi. (6) Çığup Zerdeheşt'i yutmağ diledi.

[40a/2-8] Zerdeheşt-i laÖğün birkaç gün halvetine girüp iki cin müsahhar (3) idüp Liğâ'ya taÖğün itdi. "Zinhār bunları şu isimleri (4) okıyup ol iki cin senden ayrılmazlar." didi. Liğâ da gördi ki (5) iki dāne cin žāhir oldi. "Buyur iy Ahter-i Bahter, emriñüz nedür?" (6) didiler. Biri sağında biri solında geçüp turdılar. Güyā (7) sağında olan cin hayra meómür, solında turan cin şerre (8) müteÖallığ işleri bitürmege meómür. İşte Liğâ bir yirden bir ādeme (9) yāhūd bir ğayrı nesneöi getürmek isterse bunuñ birine emr idüp (10) fevrj varup hāzır iderlerdi.

[50a/13-17] (13) Dıvāne bir dırahta sarılup kütür kütür yirinden çoparup (14) ve getürüp Bahtgān'ın üzerine atdı. Eger bir cānibe fırlamaza (15) ğurd u hāşhāş olurdu. Bahtgān hay yabān delüsi (16) bir cānibe atılınca dıraht bir taşa toğınup taş ğurd (17) oldı, pāreleri etrafā sağıldı.

[72b/7-14] śāhrāya geldi gördi bñ-nihāyet ğubbeler var beyāz, birbiri (8) yanına vazÖ olınmış. Birine yapışup ğaldurmağ ğābil degül. (9) Ğāyet sengin. Meger bunlar ğuş yumurtaları idi. Ğançer ile veledi (10) gördi. Kimi taze ve kimi yavru olmuş ki her biri ğoyun ğadar (11) var, boğazlayup āteş yağup kebāb itdi ve yedi, (12) istedi ki biraz uyhu uyuya. Hevādan bir Öağim ğavğā çopup (13) "Hay nedür?" diyüp gördi ki ol ğadar ulu ğuşlar žāhir (14) olup eñ küçüğü fiğ ğadar var.

[75a/14-17] Biraz gidüp bir ejderhā (14) žāhir oldı. Üç başlu müħib-süret, server bir oğ (15) gizleyüp gözinden urup ğafāsından çığup bir tarafa (16) çatıldı. Gördi bir bed-liğā Öacüzedür helāk olmuş, meger ÖAlğame (17) cāzū idi, şükr idüp yolına gitdi.

[75b/12-13] Ğızır Öaleyhi's-selām yitişüp çapup bir mağāma (13) çoyup gitdi.

[77b/13-17] "Saña bir at (14) vireyim. Şöyle ğuş gibi ber-hevā gidüp mağşūdına irişdürür." (15) diyüp ÖAccel süvār olup bunlara vedāÖ idüp bir gün bir gicede (16) ber-hevā gidüp ikinci gün bir sü kenārına indi. Serveri öte (17) cānibine getürüp rağş yire inüp tırdı.

[77b/13-17] "Saña bir at (14) vireyim. Şöyle ğuş gibi ber-hevā gidüp mağşūdına irişdürür." (15) diyüp ÖAccel süvār olup bunlara vedāÖ idüp bir gün bir gicede (16) ber-hevā gidüp ikinci gün bir sü kenārına indi. Serveri öte (17) cānibine getürüp rağş yire inüp tırdı.

Hamzana'nın 51. cildinde bulunan örnek metinlerde geçen; konuşan hayvan, uçan at, ejderha, olağanüstü güçlere sahip insan, cin, dev, peri, ifrit vb. varlıklar, masal ve fantastik romanda geçen kahramanlarla benzer özellikler göstermektedir.

Hamzaname'nin 51. cildinde yer alan mekanlar özellik bakımından masal ve fantastik romanda yer alan mekanlara benzemektedir.

[10b/9] Beni kapup Kâf cezirelerinden (10) birine bırak.

[46a/1-6] Ve yine şehriñ sağ tarafında bir yirde yedi kat bārū (2) çevirüp içinde bağlar, bağçeler, bostānlar, köşkler, sarāylar, (3) altundan gümüşden havuzlar yapup içine kıum, incü ve cevāhir (4) dökdiler. Dıvārları hālîs gümüşden. Buña ol kadar şim (5) ve zer harç itdi ki hesāba gelmez ve serāyları ve köşklere muraşsa (6) döşekler, dıbālar ile döşeyüp...

[70b/12-15] Bir Őažim şehir (13) vardır. İçi tolu perî ve cinnîdür. Benüm atam ol diyârda şahdur. (14) İsmine Tāmūs-ı Şāh-ı perî dirler, çok Őaskere mâlikdür. Ol şahrâda (15) olan dıraht-ı meyve cennet mişâli, ziyâde hûb vilâyetdür.

[75b/12-13] Hîzır Öaleyhi's-selâm yitişüp kapup bir maķāma (13) koyup gitdi.

[76b/1-9] ŐAccel öyle zamāni olınca (2) gidüp bir Őažim mağāreya gelüp kapudan içerü girüp bir zamān (3) gitdi gördi ziyâde vâsiŐdür. Ve hücrelerin nihāyeti yok. Bir kapudan (4) sadā gelür gök gürleri gibi. Server bî-pervā içeri girüp gördi. (5) Orta yirinde bir altın taht üzerinde bir perî mahbûbesi karar eylemiş. (6) Güyâ ki mehtāba beñzer ve karşusunda bir pülād kürsi, üzerinde bir dıv (7) üç başlu, orta başı file beñzer ve biri deve ve biri arslan başına (8) beñzer on iki elli, niçeleriniñ her biri birer hayvān nicesi gibi tırnakları (9) hançer mişâli yüz yetmiş eriş kıadıyla söyledükçe mağāre güm güm öter.

Örnek metinlerde yer alan, olağanüstü mağāra, periler şehri, cinler ülkesi, periler ülkesi, büyüdü mekanlar, Kaf dağı gibi mekanlar, masallarda ve fantastik romanlarda geçen sıra dışı, olağanüstü, etkileyici mekanlara benzemektedir.

Hikāye, masal ve fantastik roman gibi edebi eserlerin önemli unsurlarından olan olay ve zaman unsurları kahramanlar ve mekanlara bağlı olarak ortaya konulan unsurlar olduğu için Hamzaname'nin 51. cildinde bulunan ve yukarıda kahramanlar ve mekanlar için yazılan örnek metinler, Hamzaname'deki zaman ve olaylar hakkında da bilgi vermektedir. Uzun zaman dilimleri, göz kapatıp açınca kadar kısa sürede gerçekleşen büyük olaylar, uzak kavramını anlamsız kılan hızlı gidiş gelişler, perilerin, cinlerin ve ifritlerin zamanı kullanma biçimleri Hamzaname'de zamanı olağan dışı kılmakta, eseri etkileyici ve olağanüstü kılmaktadır. Bütün bu olağanüstü kahramanlar, olağanüstü mekanlar ve sıra dışı zaman dilimlerinde gerçekleşen olayların normal olması mümkün değildir. Bu nedenle Hamzaname'de geçen olaylar, dinleyicinin ve okuyucunun ilgisini uzun süre çekebilen, okuyucuyu hikāyenin içinde tutan masal ve fantastik romanlardaki olağanüstü olaylarla benzerlik gösteren olaylardır.

SONUÇ

Tarihin belli bir döneminde, Türkler, Farisiler ve Araplar arasında etkili olmuş, ağızdan ağıza anlatılarak çoğalmış ve zamanla toplumların ortak ürünleri olmayı başarmış bir eserdir Hamzanâme. İslam dininin toplumsal hayatta etkili olduğu bu üç toplumda halkın büyük çoğunluğu tarafından beğenilmiş bu eser yoğun olarak İslam dinine ait unsurlar barındırdığı gibi bu toplumların İslam öncesi kültürlerinden de izler taşımaktadır.

Sözlü edebiyat ürünleri içerisinde önemli bir yeri olan Hamzanâme'nin 51. cildi, 96 varaktan oluşmakta olup baştan sona kadar sürükleyici ve etkileyici bir eserdir. İnsanları eğitmek,

toplumsal birlikteliği pekiştirmek, yaşanılanları geleceğe taşımak için ortaya konulan; okuyucuyu hikâyenin içinde tutarak okuyucuda merak duygusunu canlı tutan eser; kahramanlar, mekân, zaman ve olaylar açısından masal ve fantastik romana ile benzer unsurlar taşımaktadır. Büyü, devler, ifritler, cinler, periler, ejderhalar, uçan atlar, konuşan hayvanlar, güçlü-kuvvetli- cüsseli, tanrısal özellikler taşıyan kahramanlar, cinler ülkesi, periler ülkesi, mağaralar, kaleler, dağlar gibi olağan dışı mekanlar, yaşadığımız zaman anlayışından çok farklı zaman unsurları Hamzanâme'yi masal ve fantastik romana benzer kılan unsurlardır. 1100 yıl önce ortaya çıkmış bir eser olan Hamzanâme'nin, insanlık tarihinde önemli bir yer tutan masal ve modern dönemde ortaya çıkmış fakat kısa sürede tüm dünyada ilgiyle okunan ve birçok sinema filmine konu olan fantastik romanla birçok benzer özellikler taşıması, eserin o dönemde ne kadar güçlü bir eser olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Ortaya çıktığı dönemde sevilmiş ve hızla geniş bir coğrafyaya yayılmış Hamzanâmeler, zamanla tür olarak ortadan kalksa da türe ait unsurlar farklı edebi türler içerisinde varlığını devam ettirmiştir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, M. (2015). Hamzanâme Örneğinde Uzun Anlatıların Eğitici İşlevi, <https://www.ayk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 02.10.2023)
- Albayrak, N. (1997). Hamzanâme. TDV İslâm Ansiklopedisi. Cilt 15. İstanbul: Diyanet Yay. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hamzaname> (05.08.2023)
- Arıcı, A. F. (2004). Tür Özellikleri ve Tarihlerine Göre Türk ve Dünya Masalları, S. 1, A. Ü. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 11(26), 159.
- Asutay, H. (2013). Çocuk Yazınının Fantastik Dünyası: Masallar, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 2013, Ankara-Turkey
- Kocatürk, V. M. (1970). *Büyük Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Edebiyat Kitabevi.
- Oğuz, M. Ö. (2008). Masallar, <https://acikders.ankara.edu.tr> (Erişim Tarihi: 20.09.2023)
- Özlük, N. (2010). Türk Edebiyatında Fantastik Roman, S. 2, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Yelten, M. (2013). Hamza-nâme'nin Yeni Ciltleri ve Okuma Mekânları. *Turkish Studies*, 8(9), 151-165 <https://www.acarindex.com/pdfler/acarindex-1cf927c3-0a56.pdf> (05.10.2023)